

2026-01-23

Avsnitt 110: Tidningen Lika värde nummer 4 2025, tema förskola

SARA: Hej, det här blir ett annorlunda poddavsnitt från SPSM. Du kommer att få lyssna på några artiklar från vår tidning Lika värde. Det senaste numret hade tema förskola och en av artiklarna handlar om en förskola som lockat fram leklusten genom att koppla ihop lärmiljöerna med läroplanen, en annan handlar om hur en kommun gjort en gemensam satsning på tillgänglighet för alla sina förskolor. Du får också ta del av några råd om hur man tar reda på om ett barn är i behov av stöd och hur man kan jobba med det. Dessutom får tre konkreta frågor svar. Som avslutning blir det en forskarintervju om en studie i grundskolan om mobbning. Jag heter Sara Hamrén Håkansson och är kommunikator på SPSM. Mina kollegor Anna Rosenberg och Peter Häggmark läser upp artiklarna. Vi börjar i Göteborg där det handlar om hur förskolan kopplat ihop lärmiljöerna med läroplanen.

ANNA: Så blev barn och vuxna bättre på att leka

Det är inte en självklarhet att barn leker. Men på Bräcke förskola Stegen har de fysiska rummen gjorts om för att locka fram leklusten hos både barn och vuxna.

– Vi har kopplat ihop lärmiljön med läroplanen, förklarar rektor Johanna Björnhage.

Alla barn behöver ha en lärmiljö som är tillgänglig. För Bräcke förskola Stegen i Göteborg är den utmaningen

2026-01-23

extra stor. Här går 25 barn, alla med en rörelsenedsättning. Många har ytterligare någon funktionsnedsättning, men ibland utan diagnos.

– Hos oss finns barn som inte tar egna initiativ till lek. Därför behöver vi skapa miljöer som lockar fram leklusten, säger Johanna Björnhage, som är rektor. För en tid sedan ville Johanna och Marie Wiese, som är förskollärare och biträdande rektor, skapa en gemensam grund för all personal. De ville ha en tillgänglig och likvärdig lärmiljö som skapar de bästa förutsättningarna för barnens utveckling och lärande. Hur lyckas man med det? De startade ett utvecklingsarbete och fick stöd av SPSM att genomföra en workshop.

– Vi ville ha ett kollegialt lärande, säger Marie. I stället för att bara några få bestämmer hur vi ska använda lokalerna ville vi få till en större delaktighet. När alla får bidra med sin kompetens blir förståelsen för utvecklingen större och alla känner ansvar att följa det som vi har bestämt.

Därför deltog all personal i workshoppen. De diskuterade vilka aktiviteter de ville erbjuda i olika rum utifrån sex fokusområden: språk och kommunikation, kreativitet, samspel och delaktighet, lärande, möten samt lek och motorik. Därefter jobbade de i grupper med att göra i ordning de olika rummen.

– Jag har varit noga med att det måste finnas ett syfte innan vi börjar ändra och göra om i ett rum eller en lärmiljö, säger Johanna. Vad ska det här rummet användas till? Varför vill vi förändra det?

När de förändrar ett rum utgår de alltid från förskolans läroplan. Det ska vara tydligt vad man ska göra där inne

2026-01-23

och hur det hänger ihop med läroplanen. De utgår också från barnens intressen och perspektiv.

– Som vuxen kan du behöva sätta eller lägga dig på golvet för att se hur rummet uppfattas då, fortsätter Johanna.

I Upplevelserummet ska lärmiljön stödja barnen i deras utveckling av lek, kommunikation och samspel. Miljön ska också locka fram barnens kreativitet och fantasi.

Där finns olika lekmiljöer: bygg och konstruktion, rollek, bil och verkstad samt vita rummet som bjuder in till sinnesstimulerande lek.

När ett rum är klart blir det invigning för alla barn och vuxna. Då går de tillsammans igenom vad man kan göra i rummet. Sen får alla öva på att leka där.

– Vi behöver också reflektera över om rummet fungerar för barnen, säger Marie. Ibland är det svårt att ta sig tid till reflektion, men vi gör det oftare nu.

Utvecklingsarbetet har fått ta tid, närmare bestämt ett och ett halvt år. Nu ser Johanna mer lek, både bland barn och vuxna.

– Jag upplever att både barn och vuxna har blivit bättre på att leka, säger hon. Vi behöver lära barnen att leka. Samtidigt måste vi försöka se om barnet tycker om leken eller inte. Det är ett stort ansvar. Det gäller att pusha lagom mycket.

Flera av barnen har svårt att förflytta sig. Därför behöver de vuxna vara observanta på vilka barn som vill leka med varandra.

– Det känns fantastiskt när man ser en utveckling, säger Marie. Det kan vara att ett barn ropar efter en kompis, något hon eller han inte gjort tidigare.

2026-01-23

– Jag blir stolt över både barn och vuxna när jag ser att fler barn hittar nya kompisar och leker med varandra, säger Johanna.

På studiedagarna fortsätter de att jobba med lärmiljön. De kan till exempel ge varandra tips på lekar och aktiviteter som passar i olika lärmiljöer. Johanna och Marie skickar med ett råd till andra förskolor som också vill utveckla sin lärmiljö:

– Arbeta systematiskt. Skriv ned syftet, vad ni ska göra och hur ni ska göra det. Det tar lite tid men det ger ett bättre resultat. Det blir också lättare att utvärdera om det blev som ni tänkt.

Den här texten är skriven av Sara Hamrén Håkansson.

SARA:

Ja, det var alltså jag som hade besökt Bräcke förskola Stegen, men intressantare är att de har fått specialpedagogisk rådgivning från SPSM. Vi erbjuder rådgivning till både förskolor och skolor. Rådgivningen bidrar till tillgängliga lärmiljöer för barn, elever och vuxenstuderande med funktionsnedsättning. Det här stödet utgår från förskolans eller skolans behov och är kostnadsfritt. Gå in på vår webbplats och läs mer om det stödet.

Nu ska vi till Sundbyberg, som satsat på tillgänglighet för alla sina förskolor.

PETER:

Personalen ändrade sitt sätt att se på barn

En kartläggning i det systematiska kvalitetsarbetet i Sundbybergs 25 förskolor, visade att personalen tyckte det var svårt att möta alla barn.

– I kartläggningen såg vi att pedagogerna både saknade

2026-01-23

kompetens och verktyg för att vända på perspektivet och först fråga sig vad de själva kunde göra, förklarar Marie Lindvall Wahlberg verksamhetschef.

Förskolornas rektorer kom fram till att de behövde göra en gemensam satsning. Sundbyberg fick statsbidrag och rådgivning via SPSM för att jobba med tillgänglighet på alla förskolor samtidigt.

Ett arbete med tillgänglighet går ut på att kartlägga och analysera hur väl något fungerar för barn eller elever, oavsett deras funktionsförmåga. För det krävs metoder, tid, resurser och en ändamålsenlig organisation.

Förskolläraren Caroline Örtlund tillsattes som projektsamordnare. Tillsammans med två specialpedagoger startade hon ett nätverk av nyckelpersoner som var utsedda av rektorerna.

De började med att kartlägga den fysiska lärmiljön för att se vilka insatser som kan göra den mer tillgänglig för alla barn. Marie och Caroline kallar utvecklingen för en ”synvända”.

– Nu frågar vi oss först vad det är vi inte erbjuder som barnen behöver och vilken kompetens vi saknar, berättar Marie.

Nätverket består av ett trettiotal medarbetare som träffas fyra gånger per år. De får specialpedagogisk fortbildning, diskuterar framgångsfaktorer och utmaningar och sprider sina erfarenheter vidare.

Tillgänglighetsarbetet har lett till insikten att det viktigaste utvecklingsområdet är att arbeta på ett sätt som främjar barnens språkutveckling. I Sundbyberg finns det områden med socioekonomiska utmaningar där förskola och skola har stora kompensatoriska

2026-01-23

uppdrag.

– I dessa områden har vi identifierat att flera barn behöver språkutvecklande stöd för att få förutsättningar att både utveckla sitt modersmål och svenska, säger Caroline Örtlund.

– Det språkutvecklande arbetet ska ge effekt för varje barn i linje med för skolans uppdrag att utjämna skillnader. Det kräver en organisation där vi arbetar systematiskt med att följa upp insatser så att vi ser att vi gör rätt saker för reella behov, lägger hon till.

Marie och Caroline ser hur viktigt det är att alla som styr verksamheterna på olika nivåer delar synen på vilket problem ett utvecklingsområde ska lösa och att arbetet följs upp.

– Utmaningen i ett utvecklingsprojekt är att insatserna inte blir personbundna och att arbetet hålls levande, konstaterar Caroline Örtlund.

Texten är skriven av Gabriella Ekelund.

SARA:

Vill du veta mer om hur Sundbyberg jobbat med tillgänglighet så kan jag tipsa om en film. I filmen berättar de bland annat hur de arbetat praktiskt med bristande tillgänglighet. Filmen är 10 minuter lång och den finns på vår webbplats, gå in på www.spsm.se och sök på Sundbyberg, då får du upp den här artikeln och där finns en länk till filmen.

I förskolan är det inte alltid så lätt att veta om ett barn är i behov av stöd. Hur tar man då reda på det? Våra rådgivare Marie Nilsson och Hanan Qadan Rababah ger några råd.

2026-01-23

ANNA:

Nummer 1. Ha en god samverkan med vårdnadshavarna för att få en helhetsbild av barnet och information som kan underlätta barnets vardag i förskolan.

Nummer 2. Observera och kartlägg olika situationer i lärmiljön. Det ger en djupare förståelse för vad som fungerar bra och vad som skapar svårigheter för barnet.

Nummer 3. Identifiera och planera lämpliga stödinsatser tillsammans med rektor, specialpedagog och arbetslaget. Ta hjälp av externa professioner om det behövs. Analysera det underlag ni har för att hitta rätt evidensbaserade insatser på organisations-, grupp- och individnivå. Utvärdera och följ upp de här insatserna systematiskt.

Nummer 4. Skapa trygga relationer och ha ett gemensamt förhållningssätt. Barnet ska få utvecklas utifrån sina förutsättningar och utmanas i sitt lärande. Barnets behov ska alltid vara utgångspunkten.

Nummer 5. Var lyhörd och ta tillvara barnets intresse. Lyssna aktivt och uppmärksamma både vad barnet säger och visar. Visa empati genom att försöka förstå och sätta dig in i barnets känslor och perspektiv.

Nummer 6. Skaffa kunskap om olika funktionsnedsättningar. Det gör det lättare att upptäcka behov tidigt. Ta hjälp av oss på SPSM för att öka kompetensen om pedagogiska konsekvenser av olika funktionsnedsättningar.

SARA:

Vidare till några frågor vi fått in som handlar om förskolan. Våra rådgivare här på SPSM svarar dagligen på frågor om specialpedagogik, tillgänglighet och

2026-01-23

lärmiljö. Här är svar på tre frågor.

Hur kan förskolan använda teckenspråk för att stödja kommunikationen hos ett barn med hörselnedsättning?

ANNA: Att bygga upp ett visuellt språk som teckenspråk kräver både kunskap och tid. För att ett barn i behov av teckenspråk ska kunna utveckla sitt språk behöver förskolan ha tillgång till personal som kan förstå och använda teckenspråk. Rektorn behöver därför skapa rätt förutsättningar för organisationen och att det finns kompetens som möter det enskilda barnets behov. Det finns flera vägar att utveckla teckenspråkskompetens i arbetslaget, från utbildningar via bildningsförbund och folkhögskolor till distanskurser. Det finns även självstudiematerial och digitala lexikon som kan användas för att lära sig enskilda tecken.

SARA: Hur kan förskolan stödja barn med NPF under måltiderna?

ANNA: Måltiderna är en viktig del av dagen, men för barn med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar kan de också vara krävande. Dessa barn kan uppleva ljud, ljus och dofter starkare, vilket i sin tur kan påverka deras förmåga att äta. Vissa barn kan få svårt att äta specifik mat på grund av hur det luktar eller hur maten känns i munnen. För att skapa en trygg måltidsmiljö behövs tydliga rutiner. Fasta platser, visuellt stöd och möjlighet att äta i mindre grupper kan underlätta. En lugn ljudmiljö är också viktigt, liksom att erbjuda alternativ när det serveras blandad mat, som grytor och soppor. Det är också bra att se till att alla barn har gott om tid

2026-01-23

när de ska äta och att vuxna finns med vid borden för att skapa lugn och trygghet. Måltiden ska handla om att ge barnen möjlighet att äta och inte om tvång eller regler. I vissa fall kan individuella anpassningar behövas, till exempel särskild kost eller anpassade tider. Förskola och vårdnadshavare de behöver samarbeta och följa upp de här insatserna tillsammans.

SARA: Hur möter vi barn som är fysiskt utagerande i förskolan?

ANNA: Barn som får utbrott eller agerar fysiskt gör sällan det utan orsak. Det kan handla om att situationen känns oförutsägbar eller svår att förstå. Utbrott kan vara både verbala och fysiska, och då behövs ett lugnt och tryggt bemötande. När du möter ett barn mitt i ett utbrott är det viktigt att du själv behåller lugnet. Undvik att prata om orsaker eller konsekvenser, avled i stället och ha ett avslappnat kroppsspråk. Sen kan du bedöma situationen, vänta ut om det går, avlägsna andra barn och tillkalla hjälp om det behövs. När barnet har återfått kontrollen kan ni prata om vad som hände, gärna med stöd av bilder eller annat visuellt stöd. Det finns inga enkla lösningar eller någon fulländad metod som går att använda i varje situation. Det handlar alltid om varje barns unika förutsättningar i lärmiljön och det bemötande barnet får av omgivningen.

SARA: Ja, det var de tre frågorna och svaren. På SPSM:s webbplats kan du ta del av fler vanliga frågor och svar. Du kan också ställa din egen fråga om pedagogiska konsekvenser av en funktionsnedsättning. Frågan

2026-01-23

besvaras av en rådgivare med erfarenhet från skola eller förskola. Gå in på www.spsm.se och sök på Fråga en rådgivare.

SARA:

Så över till en artikel om grundskolan. Det är en forskarintervju om att elever i behov av stödinsatser löper större risker att vara involverade i mobbningssituationer, både som mobbare och som offer. Paul Horton är biträdande professor på institutionen för beteendevetenskap och lärande vid Linköpings universitet. Tillsammans med två andra forskare har han skrivit forskningsartikeln "Inclusive education and the bullying involvement of boys with special educational needs at a Swedish elementary school".

PETER:

Skolans organisation bidrar till mobbning

Mobbning handlar inte enbart om enskilda elevers beteenden, utan även om skolan som institution. Det visar en studie av Paul Horton, Camilla Forsberg och Robert Thornberg, forskare vid Linköpings universitet. Elever i behov av stödinsatser löper större risk att vara involverade i mobbningssituationer, både som mobbare och som offer. När man studerar mobbning är det vanligt att fokusera på eleverna som individer och deras kamratrelationer. Men i en vetenskaplig artikel om inkludering och mobbning vill de tre forskarna visa på andra faktorer, som hur skolan som institution är organiserad och hur olikheter bemöts. Paul Horton genomförde de observationer och

2026-01-23

intervjuer i en F-6-skola som ligger till grund för artikeln ”Inclusive education and the bullying involvement of boys with special educational needs at a Swedish elementary school”.

– Vi behöver bredda synen på vad som bidrar till mobbning. Det är inte bara eleverna i sig som är stökiga. De finns i en kontext, som påverkar deras beteende.

Det social-ekologiska perspektivet i studien liknar Paul vid en rysk docka, där individen i mitten påverkas av de olika system som finns runt omkring. Allra närmast är det sociala relationer, sedan kommer samverkan mellan hem och skola och beslut som fattas på skolnivå.

Längst ut hittar vi resursfördelningen på politisk nivå.

– Om vi inte ser helheten är det lätt hänt att vissa elever stämplas som problematiska. Några av pojkarna i studien upplevde till exempel att lärarna dömde ut dem som stökiga. Om de räckte upp handen förväntades de säga något dumt.

Två observationer i början av studien fick Paul att fokusera på elever i behov av stöd. Den ena handlade om en elev som inte ville vara i skolan. Han fick sitta för sig själv längst bak i klassrummet för att ha tillgång till lärarassistenten, medan alla andra var placerade i grupper.

– Elevernas beteende påverkas av hur de mår. Här blev det tydligt att fysisk inkludering inte räcker, en elev behöver även känna sig inkluderad socialt och emotionellt – både för att fungera socialt och för att lära.

Den andra iakttagelsen var att några pojkar i årskurs 5,

2026-01-23

som hade svårt att koncentrera sig, beskrev skolan som ett fängelse. Då handlade det om klassrumssituationen och om skolplikten, som inte har förändrats på djupet sedan folkskolans begynnelse.

– Eleverna förväntas sitta still på en stol och lyssna på något de kanske inte är intresserade av. De kan inte heller lämna klassrummet när de vill. Det kan leda till uttråkning och då är det lätt att en rastlös elev börjar reta en annan elev.

När forskarna analyserade resultaten av studien använde de begrepp framtagna av den brittiske forskaren Neil Duncan. De institutionella faktorer som de kunde se bidrog till mobbning kategoriserades då i fyra teman: tvång, trängsel, kontroll och konkurrens – inte minst om status.

– Merparten av skolpersonalen gör sitt bästa för att motverka mobbning, men det kan vara svårt utifrån de lokaler, ramverk och resurser som finns. För att få till verklig inkludering behöver politiker satsa mer resurser på skolan, så att elever kan få den hjälp de behöver.

Exempelvis kan klasstorleken minskas.

Studien visar också på betydelsen av hur undervisningen organiseras. Paul observerade exempelvis hur en pojke placerades vid ett bord med tre flickor, som störde sig på honom och tydligt visade att de inte tyckte om honom. Han blev då exkluderad socialt och emotionellt, samtidigt som han var inkluderad rent fysiskt. Vid utflykter och andra aktiviteter utanför klassrummet var han mer delaktig i gemenskapen och trivdes bättre.

– Vi behöver fundera på vad vi kan göra i skolmiljön

2026-01-23

för att underlätta för elever i behov av stöd. Hur möblerar vi lokalerna? Hur placerar vi eleverna i klassrummet? Finns det personal som kan hjälpa elever på rasterna?

Sociala normer är en annan viktig faktor i mobbningssituationer. I studien framkom det hur klasskamraterna fällde nedsättande kommentarer om elever som behövde stöd, som att något ”är fel i huvudet” eller att någon ”tänker med rumpa”.

– Man hör många nedlåtande kommentarer när man är ute i skolan, även om genus, sexuell läggning och etnicitet. Det är inte alltid lärarna ser eller hör, men det är viktigt att ta tag i frågor om normer och olikheter.

Den vetenskapliga artikeln är kanske främst intressant för alla som arbetar med inkludering och skolans organisation, till exempel lärare, skolläda eller huvudmän. Men Paul och hans kollegor hoppas att även de som styr över resurser och ramverk ska ta del av innehållet.

– Skolan ska inte bidra till att elever hamnar i svårigheter. Vi behöver istället se vad kan vi göra för att underlätta för en elev att bete sig bra.

Texten är skriven av Lena Vestlin.

SARA:

Vill du veta mer om Paul Hortons och hans kollegors arbete kan du gå in på Linköpings universitets webbplats, www.liu.se och söka på Skolmobbningssforskning.

Hela deras forskningsartikeln hittar du på Taylor and Francis webbplats och den har adressen www.tandfonline.com, sök på Inclusive education and

2026-01-23

the bullying.

Det var allt för den här gången. Vill du läsa tidningen i sin helhet så kan du ladda ner den eller beställa ett tryckt exemplar i vår webbutik, gå in på

www.spsm.se/webbutik, och sök på Lika värde 4 2025.

Tack till dig som lyssnat!